

витку вітчизняного законодавства, яке має формуватися з врахуванням культурних та традиційних надбань держави та нації. Вбачається, що вказаний законопроект потребує не просто ретельного обговорення, а й критичного переосмислення його наслідків та взаємодії зі всіма нормативними актами, на які він має потенційний вплив.

Список використаних джерел:

1. Господарський кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. №436 – IV. URL:<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.
2. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28.06.1996. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
3. Кочетова К. А., Бервено О. В. Сутність і механізм функціонування соціальної економіки. *Наукові праці МАУП*, 2006, вип. 1(13), С. 28–31.
4. Лебедева О. А. Особливості соціальної спрямованості економічного розвитку України. *Економіка та держава* №3/2014. С. 101–103
5. Долинська М. С. Правове становище фермерських господарств як суб'єктів агровиробництва.
6. Закон України «Про фермерське господарство» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/973-15>.
7. Проект Закону про особливості регулювання підприємницької діяльності окремих видів юридичних осіб та їх об'єднань у перехідний період [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://w1.l1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=72707

Ігнатенко Ірина Володимирівна

кандидатка юридичних наук, доцентка,
доцентка кафедри земельного
та аграрного права
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

ПРАВОВІ АСПЕКТИ ЗАХИСТУ ЗЕМЕЛЬНИХ ПРАВ ЗА ДОПОМОГОЮ АЛЬТЕРНАТИВНИХ СПОСОБІВ ВРЕГУЛЮВАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ СПОРІВ

Сфера земельних відносин є однією з найдинамічніших у розвитку. В умовах сучасної ринкової економіки земля відіграє роль важливого каталізатора для подальшого розвитку економічних відносин, оскільки

є привабливим активом як для інвесторів, так і для підприємців. Захист прав юридичних осіб на землю рідко стає окремою темою наукових досліджень, проте на практиці у цій сфері є суттєві правові проблеми. Зокрема, це призводить до судових спорів щодо права власності на земельні ділянки. В таких випадках правильний вибір способу захисту є надзвичайно важливим для збереження претензій юридичної особи на конкретне земельне майно, яке відіграє значну роль у її господарській діяльності.

На сьогодні більшість земельних спорів вирішуються в судовому порядку, що є традиційним і загальноновизнаним способом правового захисту прав. Судові розгляди, хоча й гарантують офіційне вирішення спору, однак вимагають значних витрат часу, коштів, а також можуть призводити до затяжних конфліктів між сторонами. Зокрема, Європейський суд з прав людини неодноразово виносив рішення проти України у справах стосовно порушення статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, а саме – права на справедливий суд у контексті надмірної тривалості судового розгляду справ. У зв'язку з цим, на сучасному етапі розвитку судової системи дуже гостро стоїть питання про її реформу, насамперед через те, що останнім часом вона досить завантажена і не справляється з наявним обсягом справ. Отже, питання із завантаженістю судів загальної юрисдикції справами щодо вирішення спорів, що виникають із земельних правовідносин, можна вирішити шляхом створення ефективного інституту досудового врегулювання земельних спорів.

Так, наприклад, як альтернативний спосіб розгляду земельних спорів можна використовувати процедуру медіації. Процес медіації врегульовано чинним законодавством, а саме Законом України «Про медіацію» від 16.11.2021 р. № 1875-IX в якому закріплено саме поняття медіації, окреслено основні принципи її проведення, порядок звернення до медіатора, а також кваліфікаційні вимоги до особи, яка здійснює цю процедуру. Деякі його положення є суперечливими.

Наприклад, для ефективності застосування медіації у вирішенні земельних спорів, можливо й інших категорій спорів, треба звернути увагу на вимоги до особи медіатора. Це можна віднести до недоліків Закону, а саме відсутність перевірки знань за результатом проходження лише 90 годин навчання та підвищення кваліфікації, що може призвести до формальності отримання сертифікату медіатора та відсутності кваліфікованих експертів. Зокрема, у Франції для проведення сімейної меді-

ації обов'язковим є наявність диплому сімейного медіатора. Навчання сімейних медіаторів проводиться лише акредитованими організаціями, а сам диплом видається регіональним агентством після навчання чи підтвердження сертифікаційних тестів. Крім того, сімейний медіатор повинен мати професійну освіту у юридичній, соціальній та медичній сфері. В Україні спеціальних вимог щодо діяльності медіаторів, в тому числі земельних медіаторів, встановлених законодавством, не існує, що є значною перешкодою у розвитку процедури медіації. У зв'язку з цим, пропонуємо щодо використання процедури медіації під час вирішення земельних спорів в Україні уточнити в Законі необхідність юридичної освіти із земельного профілю для медіаторів, що дозволить забезпечити більш компетентний підхід до цього питання.

Крім того, вищезгаданий закон виключає можливості вирішення земельного спору за допомогою процедури медіації коли спір впливає чи може вплинути на права і законні інтереси третіх осіб, які не є учасниками цієї медіації. Прикладом ситуації, коли сторони не можуть захищати свої права на землю через медіацію, є проведення робіт з приведення будівлі, розташованої на земельній ділянці, до належного стану, якщо ці роботи зачіпають права та інтереси третіх осіб (співвласників будівлі або орендарів земельної ділянки) тому, що здійснення робіт з демонтажу, розбору конструкцій прибудови, відновлення стіни основної будівлі не може здійснюватися без використання прилеглої до неї земельної ділянки та заповідання незручностей (шуму, будівельного пилу та сміття).

Законом також встановлено, що фізичні та юридичні особи можуть звернутись до медіатора для проведення медіації як до звернення до суду, третейського суду, міжнародного комерційного арбітражу, так і під час судового, третейського чи арбітражного провадження або під час виконання рішення суду, третейського суду чи міжнародного комерційного арбітражу. Медіація проводиться за взаємною згодою сторін медіації з урахуванням принципів добровільності, конфіденційності, нейтральності, незалежності та неупередженості медіатора, самовизначення та рівності прав сторін медіації. Добровільність процедури означає, що сторони можуть вступити у процедуру медіації чи завершити її з власного бажання і не можуть бути примушені до цього. Для досягнення головної мети – зменшення навантаження на суди загальної юрисдикції та скорочення витрат на правосуддя – необхідно запровадити обов'язкове медіаційне застереження у договорах купівлі-продажу та оренди земель-

них ділянок. Це означатиме, що перед зверненням до суду сторони повинні спробувати вирішити конфлікт через процедуру медіації, залучаючи експертів за потреби.

На сьогодні в Україні судові органи не мають права вимагати від сторін перед зверненням до суду проходити процедуру медіації. Однак у зарубіжних країнах (зокрема, Великій Британії) суди рекомендують застосувати процедуру медіації при врегулюванні спору. У випадках, коли сторони відмовляються від медіації, суд розцінює це як факт опору до розв'язання конфлікту і може застосувати заходи відповідальності. До санкцій за ухилення від процедури медіації належать штрафи, а також стягнення компенсації за судові витрати від сторони, яка ухиляється від процедури медіації.

Крім того, згідно з австрійським цивільно-процесуальним кодексом, суддя зобов'язаний у необхідних випадках вказати сторонам на можливість застосування альтернативних способів врегулювання спорів, у тому числі медіації, та проінформувати про організації, які займаються дружнім врегулюванням спорів (ст. 204(1)). Федеральний Верховний Суд Німеччини у своєму рішенні від 13 лютого 2007 р. (1 BvR 1351/01, NJW-RR 2007, 1073) визначив, що дружнє вирішення спорів має пріоритет перед судовим розглядом. Суддя має право рекомендувати сторонам звернутися до процедури медіації та за згодою сторін призупинити судовий розгляд на час проведення медіації (розділ 278a(2) ЦПК).

Медіація сьогодні є частиною правової системи багатьох європейських країн, що підтверджується включенням норм про медіацію до цивільного законодавства, а також судовою практикою. При цьому велику роль у розвитку медіації грають суди, які націлюють сторони на застосування медіації. Проте в українському законодавстві не закріплено положення, згідно з яким суди мають пропонувати сторонам конфлікту спробувати врегулювати конфлікт за допомогою медіативної процедури.

Згідно з Директивою 2008/52/ЄС Європейського парламенту та Ради, що стосується певних аспектів медіації у цивільних та комерційних справах, держави-члени повинні забезпечити можливість примусового виконання угод, укладених у процесі медіації, особливо стосується досудових медіативних угод. Такі угоди, досягнуті в рамках медіації, є обов'язковими для сторін і можуть бути примусово виконані судом.

Сторони, які підписали медіативну угоду, зацікавлені у її швидкому та спрощеному виконанні, в тому числі за допомогою примусового виконання. Для цього можуть використовуватися різні методи, такі як но-

таріальне посвідчення угод, які виникають з медіації. У Великій Британії також практикується затвердження судом таких позасудових угод, що надає їм статус арбітражного рішення. Аналіз досвіду Великої Британії в популяризації медіації як способу вирішення земельних спорів підтверджує, що застосування вже розроблених підходів, можуть суттєво сприяти успішному розвитку медіації в Україні. Крім того, слід зазначити, що в рамках інтеграції України в ЄС, законодавець повинен буде імплементувати в національне законодавство Директиву 2008/52/ЄС.

Багато в чому сторони, які знайомі з можливістю альтернативного врегулювання суперечок, не звертаються за нею саме через відсутність в українському законодавстві імперативного розпорядження на виконання медіативної угоди. Таким чином, існує необхідність нормативно врегульованого обов'язку сторін виконувати таку угоду. Наприклад, можливість надання права нотаріусам видавати виконавчі документи щодо укладених угод. Така ситуація може мати місце у разі виникнення спору про наслідування земельної ділянки кількома спадкоємцями, які в медіативному порядку досягли угоди.

Окрім медіації, ще одним способом вирішення судових спорів є електронне правосуддя. Це не лише системи для автоматизації судового діловодства, а й можливість для суду та інших учасників процесу виконувати дії, визначені нормативно-правовими актами, які прямо впливають на початок та хід судового розгляду. Наприклад, це може бути подання документів до суду в електронному форматі або участь у засіданні через відеоконференцію.

В Україні електронне правосуддя поки що не використовується як спосіб «профілактики» земельних спорів. Проте міжнародний досвід демонструє, що онлайн-способи вирішення спорів можуть значно пришвидшити і спростити цей процес. Повне онлайн-вирішення конфліктів, яке охоплює всі етапи – від подачі позовної заяви до отримання рішення через Інтернет, активно впроваджується в правовій системі Європейського Союзу. Для пришвидшення та спрощення вирішення спірних питань, наприклад за участю споживачів, у травні 2013 року були ухвалені два документи: Директива ЄС «Про альтернативне вирішення спорів за участю споживачів» та Регламент ЄС «Про онлайн-врегулювання спорів за участю споживачів». Залучення іноземного досвіду та адаптація його до українських реалій дозволить максимально використати потенціал електронного правосуддя, поліпшуючи таким чином доступ до правосуддя для всіх учасників земельних відносин.

Отже, альтернативні методи вирішення земельних спорів в Україні наразі використовуються недостатньо. Зазвичай громадяни та юридичні особи звертаються до суду для захисту своїх прав на землю, оскільки кожна зі сторін впевнена у своїй правоті і не готова шукати компромісні рішення. Для розв'язання цієї проблеми необхідно зосередитися на розвитку таких альтернативних методів, як медіація та онлайн урегулювання спорів. Таким чином, створення більш ефективної системи альтернативного вирішення спорів не лише допоможе зменшити навантаження на суди, але й сприятиме більшій справедливості та швидкості у вирішенні земельних конфліктів, розширить можливість суб'єктів земельних правовідносин у виборі засобів урегулювання конфліктів, підвищить якість та продуктивність вирішення існуючих спорів, сприятиме збереженню та зміцненню партнерських відносин між їхніми учасниками.

Ільків Наталія Володимирівна
кандидатка юридичних наук, доцентка,
доцентка кафедри
господарсько-правових дисциплін
Львівського державного університету
внутрішніх справ

ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА ЕКОЛОГІЧНУ ІНФОРМАЦІЮ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Збройна агресія російської федерації проти України зумовила багато соціальних і гуманітарних проблем, стала причиною запровадження в Україні з 24 лютого 2022 року воєнного стану, та призвела до встановлення обмежень окремих конституційних прав і свобод людини і громадянина. У ст.50 Конституції України закріплено право кожного на вільний доступ до інформації про стан довкілля. Конституційною гарантією цього права є заборона засекречення такої інформації. Відзначаючи важливу роль цього права у механізмі гарантування основних прав людини у мирний час, і зокрема, права на безпечне для життя та здоров'я довкілля, У. В. Антонюк, підкреслює, що в умовах війни реалізація права доступу до екологічної інформації також є не менш важливим правовим інструментом, здатним врятувати життя та вберегти здоров'я людини, оскільки завчасне інформування громадян про загрозу нападу, оку-